

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

**De Nieuwe En Naauwkeurige Neederlandse Hovenier,
Onderwyzende hoe hier te Lande, onder dit Climaat een
Thuin, met zyn Parken, Paaden, Glintingen en Heiningen
wel zal aangeleid, en hoe de Boomen aan ...**

Te Leyden, 1735

Om de Boomen tot Espaljers, Glinting of Hoog-latwerk te planten

[urn:nbn:de:bsz:31-139361](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-139361)

EERSTE HOOFDPUNT.

Om de Boomen tot Espaljers, Glinting of Hoog-latwerk te planten.

LEERLING.

IK heb UE menigmaal van Espaljers boomen hooren spreken, ondertuffchen, ik weet nog niet wat het is.

ERVAARE.

Espaljers boomen werden genaamd, die men langs een muur of schutting plant, en met lat-werk ondersteund; Ik kan met waarheid zeggen, dat dit het schoonste, en nuttigste cieraad is van een Hof, of Thuyn, maar om dat de onkosten, die de meeste Thuynlieden aanraden hier toe groot is, voornamelyk als zy meenen dat het menschen zyn die het kunnen betaalen, zal ik my te vreedden houden, met u een gemakkelyk middel te leeren, om een goede, en schoone Espaljer te hebben, dat is te zeggen, overvloedig van uitnemende vrugt, daar ik aan eeneerlyk, of fatsoenelyk, burgerman, de Peeren zoude toe aanraden, nadien de soort van vrugt, die moete meest waardig is, en best de onkosten goetmaakt, laattende verders voor lieden van vermoogen, en voor groote Heeren het laten beplanten van alle soorten van vrugtboomen, door haar Thuynieren, op deeze manieren.

Ondersteld dat den Hof of Thuyn omringd van muuren is, van d'een of d'ander soort van steen, (van schutting, &c.) want die zyn allen daat toe bekwaam, zo moet men eerstelyk, en voor alle andere dingen, de grond onderzoeken, daar men d'Espalier wil planten, te weete van Peereboomen, want van alle soorten van vrugtboomen is 'er geen, die zo vetten grond begeerd, als de Peer. Indien men zo een grond vind of heeft, dat zal een seldsaam geluk en voordeel zyn; Maar indien men in tegendeel, na een paar voeten diep gegraven te hebben, key, harde of zagte steen, katte kley, rood of graauw sand vind, zo moet men rezolveeren, deze kwaade grond te laten verbreeken, om die te vernieuwen, zo ver als het voorneemen, of ontwerp strekt. En om dit op een ordentelyke manier te volbrengen, moet men een jaar te vooren een onbeboude en vette grond, omtrent het Huys of Hof uitzoeken,

ken; Want daar is geen lust of land-huis of men kan 'er zonder ver te gaan, een onbehoude en vette grond vinden, wiens deugt zal blyken, in de weelderigheid en overvloed van 't gras, of struiken, die het voortbrengt, door dit middel kan men de groote onkosten myden, die men noodzakelyk moet doen, als men de aarde laat verbrenge, indien men buiten den omtrek van 't land-huis, thuyne, of boomgaaft moet gaan, zo let waar den Reegen het vette van rondom dryft, en waar men het vee dryft, daar zuld gy al de aarde wel vinden, die u nodig zal zyn.

Men moet dan in staat zyn, eer men een Espaljer plant, om deeze nieuwe aarde te laten bebouwen, om de Reedenen die ik u zal zeggen, daar men alle het gras met de wortel van moet wegneemen, en voornamentlyk het onkruid, kweek, &c. Dit latende op een hoop werpen, terwyl men deze aarde uitspit: Indien het op een plaats is, daar het water 's winters is blyven staan, zo moet men 't met groote zooden opneemen, en in de maanden van Maart, Mey, July en September, tot de grond toe laten doorspitten, om in de maand van November, als men planten moet, bekwaam te zyn: En dit moet men voor al by geen nat weder laten doen, of terwyl de aarde nat was, want daar meede zoud gy alles bederven, nadien zy voor de grond van u ontwerp moet wezen.

Men ziet op veele plaatzen boomen, die overvloedige en uitnemende vrugten geeven, om dat zy in zo een foort van aarde geplant zyn, en dat raar is, zonder dat men daar arbeid toe doet, daarom kan men zeggen, dat deze aarde, die zo langen tyd geruft heeft om zo te spreek, swanger is van begeerte om alles voort te brengen, wat den Mensch door arbeid en kunst, haar wil doen ontfangen; Nieuw zynde, zal zy lang dueren, en de boomen die daar in geplant werden, van gelyken.

Doet dan u voordeel, met den raad die ik u geef, om deze nieuwe aarde te gebruiken, die alle foorten van planten zo vrugtbear maakt; Ik gedenk aan een Hof die ik gezien heb, die een man van aanzien deede uitleggen, om dat dezelve te klein was; En hoewel hy om het vierkant van zyn ontwerp te maaken, maar een vierdedeel van 't begrip van zyn Hof had bygevoegd, zo plukten hy nogtans zo veel vrugten uyt dit deel alleen, als uyt de andere

HOOVEN EN THUYNEN. 71

dere drie deelen te samen; Ik vraag, waar kwam deze vrugtbaarheid van daan? Gy zuld my buiten twyffel antwoorde, van de hoedanigheid van deze nieuwe aarde.

En nadien men deeze nieuwe aardeligt verkrygen kan, gebruikt ze, gy zuld daar u wel by bevinden, gelyk ik doe. Geloofd gy, dat ik in zo een Thuyn als de onze is, die hoog en droog is, zulke schoone boomen zoude hebben, indien ik ze met deze kleine voorzorg niet beschut had voor haar ondergang en bederv: Ik bleev vyf of ses jaaren zonder te kunnen begrypen, waar die wynig groeifzaamheit en kragt van daan kwam, want ik spaarde geen mest, nog arbeid, ondertuffchen zy bleeven altyd mager en schraal. Ik bedagt dan eindelyk om al de aarde van boven de wortel te laten wegneemen, latende haar alleenlyk zo veel daar zy in geworteld waren, en ik deed op dezelve tyd al de weggenome aarde, weer vol maken met deze nieuwe aarde, daar ik wat ouwe mest onder had laten mengen, en ik kan u verzeekeren, dat ik aan het eerfte lot, het gebrek dat ik begaan had van deze nieuwe aarde niet eer gebruykt te hebben, kon zien.

Indien ik een Elpaljer te maken hadde, ik zou den raad niet volgen, van die zeggen dat men uitgraving langs de muur een jaar te vooren moet doen, eer men plant; Om dat het water gedurende den winter de muuren veel beschadigen zoude, ten zy 'er een uyt watering was, het veiligste is, daar niet aan te arbeiden voor de maand van October, om alle schade voor te koomen.

Daar zyn 'er ook die beweeren, dat het genoeg is, als men gaaten maakt langs de muur daar de boomen moeten staan: Ik agt dat dit goed zoude zyn, in een goede grond, mits conditie dat de gaten vyf voeten diep, en zo veel breed waaren, maar in een grond die verbeeterd moet werden geloof ik dat het beste en sekerste is, een grep te maaken: De reeden is dat de boomen daar veel better hayt wortel uitbryden.

Ik ben van meening dat men een doorgaande grep of affnyding moet laten uitgraven, in 't begin van October, langs den muur, vyf voeten breed, en vyf voeten diep, indien de grond niet goed is, vier voeten als die vet en goed is, op deze manier, men spant een lyn, aan een paal een voet van de muur (of wat meer, na
goed-

goetdunken) en van gelyken aan 't ander einde van de muur op de lengte van u ontwerp tusschen welke gy uw lyn op de grond spant, dan moeten de werklieden langs deze gespanne lyn, met de yfere schop, (of pel a gril) dat is met een vork met yfere tanden, een steek diep uitspitten, om de kant van de grep te maaken, van het een tot 't ander einde, dan neemt men aan weerkanten de gelyke breete van vyv voeten, en spand wederom de lyn en dus maakt men de breete.

Om dat dit by goed weder diend waar genomen te werden, zo moet men zo veel werkvolk zien te krygen, als nodig is, om het werk voort te zetten, de eerste steek moet langs de kant van de grep geplaaft werden, en indien daar nog goede aarde gevonden werd, die moet 'er bygegooit werden, om in tyd en plaats te gebruiken, het overige van de aarde, moet men verre in d'Allée werpen, op dat deze aarde die zo goed niet is, van de eerste afgescheide werden, die goed zal weezen om de aanhooving of ezelsrug te maaken, die beeter en fraayer zal staan, als wanneer het waterpas stond, de spaade of yfere schop kan dit werk alleen niet voleinden, daarom dienen 'er werklieden met holle houten schoppen by te weezen, die de uitgestokene aarde ontfangen en wegwerpen, ik heb u ook vergeeten te zeggen, dat al de aarde met de spaade niet kan bewerkt werden, als daar steene gevonden werden, zo dat men de vork, houweel &c. moet gebruiken, en van gereedschap voorzien weezen.

De grep als gezegd is gegraven zynde, moet men aan de kant van de muur van roede tot roede de plaats der boomen met paaltjes afbaakenen, en de uytterste paaltjes moeten op ses voeten van 't eind van de muur koomen, anders kan den boom in langen tyd geen grooter plaats beslaan.

Dan zullen de werklieden, op de grond van de grep van 't een tot 't ander einde, de voorzegde aarde werpen, vervolgens schaape mest (die langer duurt als koemest) gemengd met wat nieuwe aarde, ruim een voet hoog, en vyv voeten breed in 't vierkant ter plaatze daar de baakens staan: Dat gedaan zynde, zullen zy voorts de geheele grep met deze nieuwe aarde vervullen tot op vier vingers breed beneden de boven grond.

My

LEERLING.

My dunkt, myn Heer, dat de boomen niet diep genoeg geplant zyn, maar vier vingeren breed te laten, voor de diepte van de tranchée of lange reepel of grep, of UE moest voor ider boom een gat willen maaken, om ingesteld te werden.

ERVAARE.

Gy bedriegd u, want de bewooge en wel ongespitte en de gemelte aarde, fluit zodanig met het planten en loopen en trappen, dat de boomen wel een voet diep sinken in korten tyd.

Om weder te koomen, tot het geen ik zeide, de eerste aarde op de grond van de grep of tranchée weder geworpen zynde, de schaape-mes, op de gezegde plaats, met de nieuwe aarde, die overal evendik geworpen, de grep moet vol maaken tot op vier vingeren breed, zo moet men in de volgende maand November, by een bekwaamen dag, (of droogen dag) de boomen uit de Entery gaan opneemen, om ze in de tranchée te stellen.

Die geen zorg gedraagen heeft, om zaaylingen, of een Entery te maaken, moet eer hy het werk begint ondervraagen waar hy zulke boomen als hy planten wil, te koop kan vinden, daar men dikwils in bedroogen werd, want die deze koopmanschap doen, kunnen gemeenlyk nog leezen, nog schryven, en by gevolg zo is't maar by geluk of geval al zy de boomen leveren, die men van haar eifcht, indien men zelfs zo een wel gereguleerd Enterytje heeft, als ik u geleerd heb, zo is men van alle deze moeiten ontslaagen.

Evenwel indien gy hier of daar van daan de boomen moet hebben, zo verkiest boomen die wel behandeld, of bebouwd, en in een goede grond geteeld zyn, van het goeddunken niet zynde, als eenige willen, dat men boomen uyt een magere grond zoude koopen. Ik agt altyd een boom die van een goede grond gevoet is beeter, als die uit een magere grond komt, dewelke maar halv verdroogd, bemofcht, en klein of karrelig kan zyn. En ik zoude van 't gevoelen van zulke Wysgeeren niet kunnen zyn, die ons willen bewyzen, dat een boom die in een kwade grond is opgekweekt, onvergelykelyk veel schoonder werd in een goede grond, daar hy voedzel vind om zig te herstellen, en te verkwikken, meer als een boom die in een goede grond is opgekweekt.

Daar ik op antwoord, dat het kwalyk bedagt is, duur te betalen,

K

talen,

talen, dat men voor niet met al kan hebben: Ik wil zeggen, dat het veel tyd, en arbeid, en geld besteed is, om schoone boomen te hebben, nadien een magere boom die niet veel tierd, de de wortel verdroogt heeft, en by gevolg lang en moeyelyk werkt om tot zyn verhaal, en voor te komen: 't is een ziekte die men in hem moet geneezen, met van lugt te doen veranderen, 't is zodanige boomen te willen hebben, om ze eens schoon te zien, 't is het goed in het kwaad gezogt, de sterkte in de zwakheid, en de gezondheid in de ziekte: En ik geloof voor zeker, dat een boom die in zyn jonkheid kwalik behandeld is, of niet wel opgevoed is, geenfins schoon kan werden, waar dat hy ook mag geplant werden: Ik heb zulke magere boomen geplant, die noit tot 'er verhaal gekomen of genezen zyn wat moete dat ik daar toe had of aanwenden: En het eenigste hulpmiddel dat ik daar toe gevonden heb, is geweest, die weg te werpen, of weg te doen en anderen in de plaats te stellen, nu kunt gy denken, of het niet een sterke vertroosting is, zig zelfs in gevaar te stellen, om een goed deel van zyn plantagie te moeten uitroeyen, om een gebrek te verbeteren, dat men wel vermyden kan zonder dat het zo veel geld kost, of voor het zelve geld, buiten en behalven de kostelyke tyd.

Verkieft dan een gladde boom, en kragtig van Jeugt, dat is, regt van stam, en niet bemoscht (gerimpelt, of zwart van bast) wiens takken dik en lang zyn, zo wel voor laagstammen, als voor hoogstammen, op de wind, verder moet men zien, of-zy vier jaaren of ten minsten drie jaaren geënt zyn geweest, dat is drie of vierjaartig gewasch, want beneden deze moet men geen boomen planten, om twee Reedenen; De eerste, om dat zo veel niet en lyd of gekrenkt werd met verplanten, om dat hy beeter wortel heeft gemaakt als een die 't jaar te vooren maar eerst geënt was; De tweede Reeden is, om dat de stam en 't ent in 't derde jaar volkoomen vereenigd en omgezoomd zyn, behalven dat de Enten van drie en vier jaaren teekenen van vrugtbareheid geeven door blom of draagknoppen, of door aankoomende draagknoppen, daar zy vol van moeten zyn.

De soort en hoeveelheid, die gy van ider begeerd te planten, uitgekoozen hebbende, moet gy die laten opneemen, daargy by
zyt,

HOOVEN EN THUYNEN. 77

zyt, de eene foort voor, d'andere na, en ider foort by malkander laten binden, en by ieder bondel, moet gy een biljet doen, daar de naam van de foort op staat: En om ze voorzigtig op te neemen, dat volstrekt nootzakelyk is, om weeder te groeyen, dient men een sterke en scherpe schop, te gebruiken, of een pel a grill of vork met tanden daar den werkman de aarde rondom den boom in 't vierkant mede moet wegneemen, en voorts met de minste krenking en trekking of scheuring van de wortels opneemt.

Van tien of twaalf bossen, kan men zonder die te ontbinden een groote maaken, om op de waagen, of lastdragende beesten of sloop gevoerd te werden, indien de plaats ver is, maar men moet ze wel bezorgen met hooy en stroo, in 't zamenbinden, op dat de schors of stam of tak niet gekwast werd; En men deze voorzorg zal men ze veilig stellen, voor de rouwigheid, en onvoorzigtigheid der voerluiden en schippers die ze zonder dat in een slegten staat zouden helpen.

Indien de plaats na by is, dat men ze nog dien zelven dag kan planten, zo ben ik van meening, dat men dat niet tot morgen toe moet uit stellen, nadien een boom te beeter hervat, als hy niet lang uit de grond is geweest, want anders verdroogd hy van dag tot dag, en als deze reeden niet genoeg was om de uitgenoomen boomen aanstonds weer te planten, zo moet gy het wel doen, om dat men van het weeder niet verzeekerd is, nadien den reegen, en koude of sneeuw, die in November dikwils al voorteekenen van den winter geeven, u wek zouden kuunen veragteren, en de boomen veel beschadigen, zo dat gy volstrekt en noodzakelyk een schoonen dag moet waarneemen, om in een welgetempered aarde te planten, indien het wel gelukken zou, want in de eerste plaats, indien het weeder te koud is, zo loopt men gevaar met het ontdekken van de wortel, dezelve te bederven, met een bevroore aarde, die mogelyk in lang niet zal ontdooyen; En in de tweede plaats, indien de aarde bol zynde, plat gelopen wert, dat is nog grooter kwaad, want hard werdende, sluit zy zodanig om de wortel, dat'er die niet door kan dringen, en dus gaan zy ten einde maar kwynende dood.

Als gy nu een genoegzaam getal van boomen hebt, om u afgebaakende plaatien te vervullen, zo ben ik van meening, om de

soorten, volgens deze order te stellen, dat 'er een zomer-peer by een winter-peer staat, en vervolgens een herfst-peer en dan weer een winter-peer, en voor al de bon Chretien: En door deze vermenging zal d' Espaljer op verscheide plaatzen, op dezelve tyd vrugt kunnen hebben; Want het zoude zo aangenaam niet voor 't gezicht zyn, zes of zeeven boomen na malkander ontbloot van van vrugten te zien, in de maand van September, dat geschieden zoude, indien het alle zomer-peeren waren.

Om dan dat werk volgens een goede order te doen, zo moet gy uwe boomen in het gang pad of allée laten brengen, de bossen ontbinden, en d'een niet onder d'ander laten verwarren, en stelt ze op deeze order, neemt eerstelyk een *Winter bon Chretien*, en stelt hem in de grep by de eerste baaken, of paaltje, dat de eerste boom beteekend; En schryft te gelyk op u boek, *de eerste is een winter bon Chretien* neemt vervolgens een *Poire Madame*, of andere zomer-peer, en stelt hem voor het tweede paaltje, en schryft, *de tweeden is een Poire Madame*, neemt verders een *Baron-peer*, en stelt hem voor het derde paaltje, en noteert, *de derden is een Baron-peer*, stelt vervolgens voor het vierde paaltje, een *Bergamot Crofano*, die men voor de vierde moet schryven, neemt voor de vyfde plaats, een *winter Bonchretien*, en zo vervolgens een winter-peer de eerste stellende, de tweeden een-zomer, de derde winter, de vierde herfst, de vyfde winter, de zesde zomer, de zevende winter, de agste herfst, de negende winter, de tiende zomer, de elfde winter, de twaalfde herfst, door deze schikking zeg ik, zullen 'er zo veel winter als zomer en herfst peeren zyn, en zo veel winter Bonchretiennen als andere soorten van winter-peeren, dat om twee reedenen moet geschieden, ten eerste omdat de winter-peeren grooter zyn, en langer op den boom blyven, zo toonen zy te beeter af, en zyn te langer op den Espaljer, ten tweede de winter-peeren gaan de zomer-peeren in schoonheid en duurzaamheid de zomer en herfst peeren ver te booven, daarom zoud ik altyd goed vinden, zo veel winter peeren te planten, als zomer of herfst peeren, maar voornamentlyk en in 't byzonder, den onvergelykelyke winter Bonchretien, behalven dat de zomer-peeren beeter voor de plantagie of boomgaard op hoogstammen

men zyn als de winter-peeren, die dikwils door geweldige-herfftwinden, werden afgeflagen.

Al de paaltjes van haar boomen voorfien zynde, steekt het boek in de zak, en blyven 'er nog boven over, laat de wortel met aarde dekken om ze elders te verplanten, gaat nu verder te werk, neemden boom, die gy de eerste hebt gesteld, of de laatste, want 't is evenveel waar men begint, en snyd hem rykelyk met een steevig scherp snoey-mes, of wyngaardeniers-mes de pen wortel af, nadien den aard van de Queepeer is, wortel te maken, zo ver als hy in de grond staat, daarom is men fomtyds verplicht om ze wel een halv voet van de pen-wortel af te snyden, den een min den ander meerder; Evenwel op zo een manier, dat de wortels wel op d'aarde staan, en onder dezelve uitgebreid werden, en brengd met een stam teegen de kant van de tranchée of greppel op zodanigen manier, dat haar armen na de zyden gaan, en de wortels na het binnenste van de tranchée, en dekt se aanstonds met vier duimen nieuwe aarde, die men een weinig met de voet moet drukken, en gaat dus voort van 't een tot 't ander einde van den Es-paljer.

En op dat het werk te spoediger geschieden moeten de werklieden verrotten, of oude mest, een halv voet hoog, en vyv voeten in het vierkant, om de gerangeerde en in order gestelde boomen werpen, wiens wortels met vier duimen nieuwe aarde bedekt zyn, andere moeten met deze nieuwe aarde de plaatzen in de tranchée voorts vervullen, daar dan deze mest niet en is.

De Grep of Tranchée vol zynde van nieuwe aarde, zoude ik goed vinden dezelve aan de kant van de muur, en van het pad, te laten omspitten, en voort te gaan met dezelve nieuwe aarde daar op te stroooyen, langs de Boomen van het een eind tot het ander, drie voeten breed, en een halv voet hoog, op de manier van een Bloem-bed.

Daar zyn Thuynlieden, die de Boomen snoeyen zo ras zy geplant zyn; Ik weet door ondervinding, dat men ze daar een groot nadeel mede toebrengh, want zy vriezen twee vingers breed beneden de affnoeiing, met de volgende winter dood, maar ik bevind'er my wel mede, met'er niet met al afesnoeijen, als in de nieuwe Maan van de volgende maand February, in welke tyd

men ze ook een halv voet boven de grond moet snoeyen, in geval dat zy geen zy-takken hebben, en dit zal een uitnemend goed middel zyn, om haar zodaanig te doen schieten, die na de syden gaan: Men moet ze in Juny snoeyen, en laten alleenlyk de looten die het beste komen, dat is aan beyde syden, dewelke naaukeurig aan staakjes moeten gebonden werden, om niet met de winden afgeslagen te werden, en om in het volgende jaar, gelyk de anderen, aan latten te binden.

LEERLING.

Ik verzoek, Heer en Vriend, dat UE my leerd, wat UE door 't Latwerk of Raquet verstaat?

ERVAARE.

Het Raquet is een Latwerk van kleine latten, of paaltjes aan byde zyden van den Boom gestookten, die men Espaljeeren of uitbreiden wil; Het is noodig de jonge boomen tot den Espaljer, de eerste drie of vier jaaren, aan het Raquet te stellen; De reeden is, dat zy in deze jaaren de Takken niet uitgebreid genoeg hebben, om de dwarslatten van een groot latwerk of *Chassis* te beryken; En het zoude een belachelyke onkosten zyn, een werk gemaakt te hebben, om te vermaaken, nadien het door den tyd halv bedorven en geruineerd zoude zyn, eer men daar gebruik van zoude kunnen maken; Daarom maakt men voor de jonge boomen een Raquet, die men een kleine *Chassis*, Raam, of Onderwerk kan noemen, omtrent vier voeten hoog en breed, op deze manier; Men plant twee latten of paaltjes aan yder syde van den boom, een voet van malkander, en op deze paaltjes moet men vier dwarslatten spykeren, een voet van malkander, en op deze dwarslatten moet men de jonge looten met het een of 't ander binden, alleenlyk om ze te leiden, en te schikken, om in vervolg van tyd aan grooter latwerk gebragt te werden.

Alle de boomen wel geraquetteert, geleid of geschikt zynde, moet men de aarde laten ompitten, drie voeten breed, die na dit werk niet anders als plat getrapt kan wezen, halv Mey, en omtrent Sint Jan, nog al eens, waar na ik het goed zoude denken te zyn, een halv voet verse krooft vier voeten in 't vierkant by de de boomen te leggen, om ze in de Zoomer fris te houden; Eevenwel indien de Maanden July en Augustus droog zyn, zoude ik

ik van meening zyn, het krooft te besproeyen, dat dus de vogtigheid heel wel zal behouden.

Met moet van tyd tot tyd de jonge plantagie eens bezoeken, om alle de jonge looten na de kant van de muur, en na de kant van het Wandel-pad weg te neemen, en laten daar geen aan de fyden koomen, als die aan den Boom de gedaante van een uitgebreide waeyer kunnen geeven, en als zy sterk genoeg zyn, moet men ze voorzigtig op de dwerslatten van het Raquet binden; Want het voornaamste oogmerk van de opkweeking der boomen die nog aan 't Raquet zyn, moet wezen, om ze van onder tot boven wel voorzien van hout te maken, en om daar in te gelukken, men moet ze in de Maand van February aan het hoogste der voornaamste Takken staande houden; En dat om deze Reeden, men moet zorg dragen, om de knoppen die op zy van de stam, of voornaamste takken koomen, gelyk ik gezegd heb, van vooren en agteren weg te neemen, maar behoud ze aan de fyden, die de leedige plaatzen het best vervullen, en die zonder te buigen aan de dwerslatten kunnen gebragt werden, in die gedaante, als ik heb gezegd van een opene of uitgebreide Waayer, of Paauwstaart.

In de Maand van February van het volgende jaar, met een afgaande Maan, moet gy de Boomen snoeyen, om hoog, en op de Takken, tot op drie knoppen het lot van 't laatste schot afbrekende, affnoeyende, en te gelyk ook de Takjes op zyde van de Stam besnoeyende, als noodig om den Boom te stoffeeren, en te vervullen, tot op drie knoppen aan de stam, en voornaamste Takken.

Men moet wel agt geeven, om de Espaljer boomen aan de kant van de muur onder een knop schuyns af te snoeyen, en dat om twee Reedenen. 1. Om dat als de sneede teegen de kant van 't wandelpad kwam, onaangenaam voor 't gezigt zoude zyn, en zo wel niet staan. 2. Om dat, als de sneede aan de kant van 't pad kwam, vlak op de hitte van de Zoomer-zon zoude staan.

Men moet ook byzonder zorg dragen voor de knoppen die de boom om laag moeten stoffeeren, nadien daar in al het cieraat van een Espaljer in bestaat, indien men ze verzuimd heeft om hoog te stuiten, terwyl zy aan 't Raquet waren, zo heeft men veel moey-

moeyten om dit gebrek te verbeteren als zy groot geworden zyn: Het is om deze reeden, dat ik nog eens herhaal, dat men ze bedwingen moet, om hoog, en op de toppen der takken om dat zy om laag takjes maaken, die met de tyd takken moogen werden om het groot latwerk te vervullen, en om laag tot op de aarde vrugt te geeven.

Daar zyn Thuynlieden, die als Conscientie-werk maaken, om de kleine-peeren weg te nemen, die in 't zelve jaar aan 't Raquet gekomen zyn, maar 't is een onnozele schroomhartigheid, nadien zy een jonge Espaljer-boom geen grooter kwaad kunnen toebrengen als hem het eerste jaar de vrugt te laten, die hy mogt gezet hebben, de Reeden is, dat deze vrugt al het sap en voedzel van een jonge-boom wegneemd, want volgens het antwoord die ik u op de inoeying der jonge boomen heb gegeven, zo is het voorname oogmerk van den Thuymman, haar door dit werk genoegzaam hout te doen maaken, terwyl zy aan 't Raquet zyn, om een schoone gedaante te verkrygen.

't Is zeker dat het leelyk staat, als zo een boom verminkt is, dat is als hy den eenen arm merkelyk korter heeft als den ander gelyk onfeilbaar gebeurd, aan die aan 't raquet versuimd zyn; Maar om in deze fout niet te vallen, ben ik van meening de hoofd of moeder takken te bedwingen, de kleine takjes af te breeken, en de kleine peeren met de schar weg te neemen, latende een een weinig van de steel, en met deze kunst, zuld gy schoone en welgemaakte boomen hebben, om aan de groote Chassis gebragt te werden.

LEERLING.

Na dat UE my de leer reegels hebt gegeven, om de jonge-boomen voor 't Raquet bekwaam te maaken; Zo verzoek ik, dat UE my de manier aanwyft, om ze voor de groote Chassis op te kweeken.

ERVAREN.

Dat ik u gezegt heb, van de aankwekking der jonge boomen, drie of vier jaaren aan 't Raquet, kan u gemakkelyk een volkome kennis geeven, van de manier om ze uit te breiden, op de groote Chassis, raam of latwerk, want de bekwaamheid die men tot het een verkreegen heeft, maakt het ander te ligter, want
indien

HOOVEN EN THUYNEN. 81

indien gy het wel heeft aangemerkt, zo zult gy onthouden hebben, dat ik gezegt heb, het Raquet is de kleine Chassis, en derhalven, indien 'er eenig onderscheid is, 't is allcenlyk een onderscheid van klein en groot: Evenwel, nadien ik iets byzonders kan vergeeten hebben, aangaande het snoeyen van het derde en vierde jaar, in welke tyd den goeden Hovenier met reeden eenige vrugt van zyn arbeid verwagten mag, zal ik zo veel als in myn vermoogen is tragten, om u tot deze kennisse te geleiden door de effenste weg, in welke ik u hoop van veele moeyelykheeden te bevryden, die ik alleen door de ondervinding van veele jaaren hebbe kunnen te booven koomen; Want dan dagt ik eens, dat de Boomen te bedwingen en te stuiten, (gelyk de Naaukeurigste doen) te veel geweld gedaan was; En my ook inbeeldende, dat het kort snoeyen dezelve onvrugtbaar maakte, veele bloemknoppen wegneemende, die vrugt zouden hebben kunnen geeven; Eindelyk ik heb lang in de dwaaling geweest van te geloven, dat een boom op deze manier opgekweekt, niet lang konde duuren, maar de ondervinding leermeesteresse van alle weetenschappen, heeft my het tegendeel geleerd, want ik heb aangemerkt dat een Espaljer-boom, die men maar na zyn fantasie laat voortloopen, niet voortbrengd, als een deel verwart hout, dat al het sap weg neemt, behalven dat het hem mismaakt maakt, zo dat hem zeer weinig overblyft, om de vrugt te voeden, en bloemknoppen voor het volgende jaar, en als een boom van al dit overtollig hout niet is ontlast, zo blyven de knoppen in dezelve staat, en brengen nooit iets voort.

LEERLING.

Ik geloof dat 'er veel aangeleegen is, als men boomen zal snoeyen, de bloemknopen te kennen, daarom verzoek ik, dat UE my het onderscheid leerd.

ERVAARE.

Hoewel veele Thuynlieden denken, dat een blomknop voor het volgende jaar niet ligt te kennen is, zal ik u nogtans zeggen, dat men daar niet in bedrogen kan wezen, gelyk ik gezegd heb, de takken wel besnoeid, en van al haar onnut gewasch gefuiverd zyn, want indien dit zo niet is, zo zal zo een boom niet bloeyen, die anders zyn uitwerking zoude hebben voortgebragt, en deze

L

lieden,

lieden, knoppen ziende, met drie en vier bladen op de beste plaatsen der takken, en die alle de schoonste gesteldheid, en beste teekenen hebben, zonder dat zy ze nogtans blom zien voortbrengen, als zy verwagt hadden, denken dan dat deze knoppen niet te kennen, zonder dat zy aanmerken, dat een boom niet als zeer weinig vrugt kan voortbrengen, die ter regter-tyd, en wys, niet gesnoeid is.

De blomknoppen werden ook vrugtknoppen genaamd dat het zelve is, hoewel men daar veeltyds maar het eerste gevolg van ziet, nadien de natuur tot haar voorneemen de vrugt heeft, hoewel zy maar blom geeft, de vrugt is het eind of oogmerk waarom de bloem ontsluit; En indien het teegendeel geschied, 't is by toeval, gelyk door de ongematigdheid van 't zaizoen, te weten door den Reegen, Wind, of Hagel en Vorst; Maar nog meer en meest altyd door 't verzuim (of onkunde) van den snoeyer, op haar tyd; De zorg die men voor het snoeyen der wyngaarden draagd, gedurende zo veel eeuwen, strekt tot een overtuigend bewys, om de noodzakelykheid te bevestigen van alle soorten van vrugtboomen te snoeyen, maar voornamentlyk en in 't byzonder de naantjes of arbornains, Espaljers, Contrespaljers, en buiffons, haagen, of struiken, daar men niet alleenlyk gelyk ik gezegd heb, al het kwade, doode hout, en onnut gewasch van moet wegneemen, maar die men ook moet knotten, dat is de kruin wegneemen, stuiten, afbreeken, ontknoppen &c. op dat zy niet in de hoogte vliegen, en verloopen, en door deze kunst beweegd men de natuur, op een aangename wys voor blomknoppen te arbeiden, in plaats van haar kragt en voedzel te verkwilten voor onnutte gulle looten, een hout dat met al de kragt van den boom heene gaat.

LEERLING.

Nadien het volstrekt nodig is de Espaljers-boomen op een juiste tyd te snoeyen, zo verzoek ik UE, myn Heer, dat gy my de tyd, en manier leerd, die men moet waarneemen, om dit werk nuttig te verrigten.

ERVAARE.

Van alle de zaaken daar wy tot nog toe van gehandelt hebben, is 'er geen een, daar ik zo veel moeyelykheid in vind, als in die

HOOVEN EN THUYNEN. 83

gy my voorfeld; Evenwel, om dat dit het voornaamste is, van alle de behandelingen der vrugtboomen, zo zal ik ten minsten trachten, u een inleiding en aanleiding te geeven, om met een weinig oefening tot zo noodige kennis te geraken, aan alle die Espaljers willen aankweeken, en die veel schoone vrugten, van dezelve willen plukken.

Ik zal dan beginnen met de form of gedaante van den grooten Chassis, die de boomen moet draagen, na dat zy drie of vier jaaren aan 't Raquet geweest zyn, en ik zal vervolgens voortgaan, met het snoeyen derzelve; Ik weet niet of gy onthouden hebt, dat de Espaljer of Heiningboomen, en voet van de muur moeten staan, om deze Reede, moet de Chassis ook een voet van de muur gemaakt werden, en indien men in 't bouwen van de muur, 't zy van klinkert, of tiggel steen &c. die omtrent twaalf voeten hoog moeten zyn, geen voornemen had gehad, om 'er een Espalier te stellen, zo moet met drie Reien van gaaten langst dezelve laten maken, twee voeten en een halv van malkander in 't vierkant, diep een en een halv voet, daar men eike balken of barkoenen in moet laten metzelen, op een evenhoogte van twee en een halv voeten gezaagd, op dat zy alle een en een halv voet buiten de muur staan; Indien de muuren van aarde, of gebakke steen zyn, zo moeten de toppen der barkoenen van de tweede rang langer zyn, als die van de eerste, en die van de derde langer als die van de tweede; De reeden is, om dat deze muuren aan de voet of basis breeder of dikker zynde, de Chassis in een wel gereguleert werk moeten de bovenste barkoenen evenreedig langer hebben, als de onderste.

Die deze groote onkosten niet willen ondergaan, zullen de Chassis, paal, of latwerk van haar Espaljer, kunnen maken van gefchilde willige takken, van welke zy de grootste op twaalf voeten kunnen zaagen, en aan de drie voorzyde barkoenen spykeren, vier duimen boven de grond, en de kleine fullen over dwers gebonden werden, van 't een tot 't ander einde van den Espaljer.

Men kan nog een pallisade met minder kosten maaken, op deze manier, maar de voorgaande is sterker; Men neem barkoenen van omtrent Veertien voeten, en brandze aan het dikste eind halv, drie voeten hoog, verders slaat men ze lyn-regt in gaaten van twee

voeten diep, die drie voeten van malkander staan, zo dat 'er drie barkoenen tusschen twee boomen staan, aan dewelke men op de voorzeide manier dwers latten, of geschilde willigen zal vast maaken.

LEERLING.

Waarom wil UE de eike paalen aan 't dikste einde branden, en de dwers latten schillen.

ERVAARE.

Dat is een manier, die ik van de Capucynen Monnikken heb geleerd, by dewelke ik eens een dag gegaan zynde, bemerkte dat een schoon en lang bedekt latwerk gemaakt was, gelyk ik zeg, van barkoenen een weinig aan 't einde dat in de grond staat gebrand, en de latten van geschilde willigen; Hoewel ik ten naaste by het geheim bemerkte, ik wilde evenwel myn weetgierigheid niet in 't onzeeker laten, en by een Broeder gaande, die de toezigt over den Thuyne had, verzocht ik hem, dat hy my wilde zeggen, waarom zy de paalen deden branden, en de dwerslatten schilden? ik had zo haast myn vraag niet geëindigd of de beleeftde Religieus gaf my te verstaan dat dit paalwerk dus langer duurde in de aarde, en dat zy de schil van de dwers latten om twee Reedenen weg namen. Eerst om dat 'er de oorkruipers of oorwurmen, pissebedden en ander ongedierte of gewormte geen schuilplaats zou vinden; Ten tweede om dat zy zo ligt door den Reegen, die tusschen 't hout en de bast blyvt hangen, niet zoude verrotten.

De Thuynelieden van groote Heeren, versinnen dagelyks nieuwe manieren, om Chassis-Espaljers te maaken, 't zyn onkosten, of om beeter te zeggen, cieraaden der Hooven, die voor menschen van vermoogen goed zyn, maar die ik geen lieden raden zoude, die 't gat van de beurs te naauw hebben, en nadien ik my alleen heb voorgesteld, om u te kennen te geeven wat 'er van noden is, om goede en veele vrugten te hebben, zonder die te kooopen door de onkosten van een Heerlyk en pragtig Espaljer, zo zal ik het by deze twee gezegde manieren laten blyven, als de nuttigste zynde, en die het minste kosten.

Indien in deze laatste manier de Espalier door verloop en gevolg van tyd, na of van het wandelpad mogt komen te hellen men kan hen ondersteunen met paalwerk op de voorzeide manier, en diep genoeg

genoeg geplant tusschen de muur of schutting en d'Espaljer dat niet zal kunnen gesien werden.

Na dat ik u de gedaante van het groot latwerk of Chassis heb vertoond, is het tyd dat ik u de tyd en manier leere, om 'er de boomen aan uit te breiden; De bekwaamste tyd is in de snoeying van February, en dat om drie Reedenen; Eerst om dat de boomen dan weer sap krygende, ligter buigen, als in 't midden van den winter, wanneer het hout harder is; Ten tweede ook niet in de lente, om het afstoeten van de knoppen, en Ten derde om dat men een boom niet kan aanbinden, voor dat m'er 't onnutte hout van heeft weggenoomen, en een deel uytwerpzels na binnen en na buiten, daarom moet men ze eerst van al haar overtollig hout ontlasten, eer men ze op de dwerslatten bind.

Wat het snoeyen belangd, ik heb u reeds gezegt, dat men de jonge boomen, met de volle maan van February moet snoeyen, voor de oude komt het zo net niet, dog om daar in te gelukken, moet men eerstelyk de gesteldheid van een boom aanmerken, en zig schikken, na dat hy wel of kwalyk is onderhouden, of na dat 'er de natuur veel of weinig toe heeft gedaan, want men moet het een en 't ander tragten te verbeeteren, indien 'er gebrek is; Ten tweede indien 'er een tak of lot kruist, zo moet men de kromme en die zig niet en schikt voor de dwerslatten afsnoeyen; Ten derden indien 'er een groote verwarring van takken is, moet men zodanig uitsnoeyen, dat 'er plaats genoeg tusschen beiden is, op dat zy malkander niet drukken als zy grooter werden; Ten vierde men moet alle scherminkels wegneemen, die op geen goede standplaats, op zy van de takken, komen, om de plaatzen tusschen de voornaamste takken te vervullen; Ten vyfde men moet alle looten toppen, die men behoud tot op drie knoppen na aan de stam, of takken, dewelke men ook moet stuiten tot op drie knoppen van het jaarig schot waar na men gelyk gezegd is, de takken moet lyden en vast maken, op de natuurelykste en keurigste manier, als mogelyk zal zyn, op de dwerslatten van den Chassis.

In de maand van Mey moet men een byzondere zorg draagen, om met de vingers alle kwaade voortkoomende knoppen, die men ligt kan onderscheiden van die voor 't volgende jaar blom belooven, wegneemen, deze maken een roos van haar bladeren, en d'ande-

re groeyen te schielyk, (of te spits) men moet nogtans van deze, die ik kwaade noem, laten, als zy noodzakelyk zyn, om een ledige plaats tusschen de moertakken, te vervullen, of dat de boom aan deze kant te naakt is.

Indien de boomen kragtig zyn, gelyk jonge boomen gemeenelyk zyn, zo ben ik van meening, dat men ze op 't einde van Mey, met de oude maan, de takjes die zy te weelig schieten, tot op drie knoppen aan de tak, of affnoeying van February moet afbreeken, of snoeyen, dat twee uitnemende uitwerkingen of gevolgen zal voortbrengen; Eerst dat het lighaam van den boom daar door grooter of sterker werd; Ten tweede op dat de enkele knoppen van geen sap, dat haar noodzakelyk is, door deze waterlooten, of dragonders beroovd werdende, wiens sterkte al de jeugd en kragt van een boom uitlokt, en wegneemd, gelyk ligt te oordeelen is, sig tot bloemknoppen formeeren, voor het eerste of tweede jaar.

Daar zyn Thuynlieden, die de Espaljers drie of vier maal op een jaar snoeyen, ik ben van hun gevoelen niet, en vergenoeg my met eene snoeying, en indien ik u een tweede snoeying leer, 't is alleenlyk van eenig lot, dat verlopen wil, en niet in 't gemeen van al het schot of lot van een boom, 't is niet goed, dat men sig zo strydig steld, tegen al wat de natuur wil voortbrengen, in 't byzonder in een zayzoen, daar zy het te meer in schynd te wenschen en te begeeren, en in welk de boomen gefnoeid werden ontwyfelbaar gevaar loopen van bedurven te werden, maar nog veel meer indien de snoeying in July en Augustus werd gedaan, in welke maanden de hetten geweldig is, en ik kan ook zeggen, dat gelyk het niet goed is de boomen in 't midde van de winter te snoeyen, gelyk ider een toestemd, dat het door een tegengefelde reden, niet goed is het zelve in de grootste hette van den zoomer te doen.